

Diagnostika písania a pravopisu

Autori: PhDr. Erika Pribusová
Mgr. Michal Gabarík

Hodnotiteľky: Mgr. Kvetoslava Kleknerová
PaedDr. Erika Viščorová
Mgr. Eva Vaščáková

Recenzentka: doc. PhDr. Alexandra Biščó Kastelová, PhD.

Obsah

1. Prostredie.....	3
2. Kompetenčný rámec	3
3. Vzťah.	3
4. Účel	3
5. Metódy a postupy	4
5.1. Orientačná diagnostika písania a pravopisu	4
5.2. Testy písania a pravopisu	4
5.3. Neštandardizované metódy na individuálne posúdenie písania a pravopisu	5
6. Diferenciálna diagnostika.....	5
7. Ďalší postup.....	6
8. Zoznam použitej literatúry.....	8

Písanie je kompetencia používať sústavu ustálených grafických znakov na zachytenie reči, tónov alebo iných informácií. Pravopis (ortografia) je súbor pravidiel používania grafických znakov na správne zapísanie jazykového prejavu.

Ide o komplexné kompetencie, ktoré pre správne nadobudnutie a využívanie vyžadujú zapojenie senzorických, kognitívnych a motorických procesov. Proces posúdenia písania a pravopisu sa spravidla realizuje súčasne, napriek tomu, že nejde o kompetencie, ktorých princípy nadobudnutia stoja na rôznych základoch. Praktické oddelenie diagnostiky písania od diagnostiky pravopisu je potrebné vo výnimočných prípadoch.

Písanie a pravopis úzko súvisia s čítaním. Cieľom učenia sa písať ortograficky správne je nadobudnutie kompetencie zaznamenať primerane dlhú informáciu v správnej grafickej i gramatickej podobe za primerane dlhý čas, ktorá bude vizuálne a obsahovo zrozumiteľná pre píšuceho a/alebo inú osobu ovládajúcu daný jazyk.

1. Prostredie

Individuálna administrácia prebieha v miestnosti, kde neprichádza k rušeniu z vonkajšieho prostredia a sú zabezpečené dobré svetelné podmienky (v škole alebo v centre poradenstva a prevencie).

2. Kompetenčný rámec

Tento štandard popisuje obsah diagnostiky písania a pravopisu, ktorá sa realizuje na účely popísané nižšie odborným zamestnancom centra prevencie a poradenstva. Takto popísanú diagnostiku realizuje:

- samostatný odborný zamestnanec, odborný zamestnanec s 1. atestáciou, odborný zamestnanec s 2. atestáciou – špeciálny pedagóg, psychológ, logopéd,
- začínajúci odborný zamestnanec – špeciálny pedagóg, psychológ, logopéd – pod dohľadom uvádzajúceho odborného zamestnanca.
- Metódy orientačnej diagnostiky popísané v časti 5.1 môže realizovať aj:
- samostatný pedagogický zamestnanec, pedagogický zamestnanec s 1. atestáciou, pedagogický zamestnanec s 2. atestáciou – školský špeciálny pedagóg,
- začínajúci pedagogický zamestnanec – školský špeciálny pedagóg – pod dohľadom uvádzajúceho odborného zamestnanca.

3. Vzťah

Pri diagnostike písania a pravopisu používame testy zamerané na samotný proces písania a aplikáciu gramatiky. Spravidla sa pri nich využíva diktovanie slov alebo viet, prepis a odpis textu. Pri navodzovaní raportu žiaka oboznámime, že bude vykonávať tieto činnosti, a môžeme ho nechať vybrať, čím chce začať.

4. Účel

Účelom diagnostiky písania a pravopisu je posúdenie kompetencií písať a uplatňovať gramatické pravidlá jazyka primerane k veku (normatívne) osoby (normatívne atribúty) a zhodnotenie funkčnosti písomného prejavu (kvalitatívne atribúty).

5. Metódy a postupy

5.1. Orientačná diagnostika písania a pravopisu

Orientačná diagnostika písania a pravopisu sa zameriava na zistenie základných parametrov schopností žiaka písať, analyzovať slová na hlásky a uplatňovať gramatické pravidlá primerane veku a ročníku prostredníctvom **anamnézy, analýzy pedagogickej diagnostiky, konzultácií s pedagógmi, konzultácií s rodičmi, pozorovaním v triede, pozorovaním pri písaní mimo triedy, kvalitatívnou analýzou písania a pravopisu, rozhovorom so žiakom a metódami popísanými v podkapitole 5.3.**

Cieľom pri diagnostike **písania** je orientačne zistiť **fyziológické aspekty písania** (úchop, sed, prítlak, pohyby ruky), **úroveň osvojenia písmen a spojov, rýchlosť písania, estetické vlastnosti písma** (tvar, veľkosť, sklon, dodržanie línie) a **funkčnosť** (čitateľnosť – žiakom aj inou osobou).

Cieľom pri diagnostike pravopisu je orientačne zistiť mieru zhody medzi akustickou a grafickou podobou prejavu, úroveň kompetencie aplikovať gramatické pravidlá (poznanie, pochopenie, aplikáciu a zdôvodnenie pravidla), úroveň samostatného grafického prejavu, schopnosť autokorekcie.

5.2. Testy písania a pravopisu

Diagnostike písania a pravopisu predchádza analýza zdravotnej dokumentácie vo vzťahu k osvojovaniu akademických kompetencií alebo vo vzťahu k nastaveniu testovania (percepčné poruchy, poruchy intelektu v anamnéze), rodinnú anamnézu (výskyt porúch reči a učenia v rodine) a určenie úrovne všeobecných intelektových schopností minimálne pred ich prvým posudzovaním.

Dôrazne odporúčané je najmä u mladších žiakov pred samotnou diagnostikou písania a pravopisu komplexne posúdiť lateralitu. Popri kvantitatívnom zhodnotení sa opierame aj o kvalitatívne zhodnotenia vyzorovaného úchopu, prítlaku, orientácie klienta na papieri, ako aj celkový sed dieťaťa pri písaní. Prospešné je realizovať aj Reverzný test alebo aj Test obkresľovania na zistenie úrovne zrakového vnímania tvarov u žiaka.

Hodnotenie pravopisných schopností u mladších žiakov (Caravolas, Mikulajová, Vencelová in Mikulajová a kol., 2012) – predstavuje komplexný súbor gramatických testov zameraných na rôzne úrovne uplatňovania pravidiel pravopisu v slovenskom jazyku. Od fonemického princípu až po uplatňovanie zložitých pravidiel v spisovnom zápise slova. Zásadným prínosom v diagnostickej praxi je o. i. možnosť kvantitatívne a kvalitatívne analyzovať chyby v jednotlivých subtestoch, čo umožňuje lepšiu identifikáciu problémových oblastí.

Hodnotenie pravopisných schopností u starších žiakov (Vencelová, Mikulajová, Caravolas in Mikulajová a kol., 2012) – test pozostávajúci zo zapísania 50 diktovaných slov, ktoré sa testovanému diktujú vo frázach a sleduje sa špecifický gramatický jav a sumárny počet nešpecifických chýb. Test je jednoduchý na administráciu aj na vyhodnotenie, ale prakticky sa zameriava na vyššie úrovne gramatických javov a nie je dostatočne citlivý na základné chyby v uplatňovaní fonemického princípu.

Diagnostika špecifických porúch učenia (Novák, upr. Požár, 2002) – pozostáva z opisu a administrácie špecifických skúšok a testov zameraných na diagnostiku čitateľských zručností, písomného prejavu, špeciálnych kognitívnych funkcií podmieňujúcich čítanie a písanie (expresívna reč, sluchová analýza a syntéza, sluchová diferenciacia, jemná motorika, audiomotorická koordinácia, pravo-ľavá orientácia) a TKF (test komplexnej figúry). V rámci diagnostiky písomného prejavu sú k dispozícii súbory: opis textu pre 1. ročník, diktovaný text a prepis textu s postupne sa zvyšujúcou náročnosťou

od 1. po 9. ročník ZŠ. Hodnotí sa počet správne zapísaných slov pre daný ročník ZŠ a pohlavie, výsledok je zaznamenaný v percentiloch a pásme zodpovedajúceho výkonu dieťaťa (nadpriemer, priemer, podpriemer, defekt). Test umožňuje kvantitatívnu aj kvalitatívnu analýzu gramatických chýb a výsledky je možné interpretovať smerom k diagnóze dysgrafia a aj dysortografia.

MABEL – multijazyková batéria testov ranej gramotnosti, založená na dôkazoch (Caravolas, M., Mikulajová, M., Defior, S., Seidlová Málková, G. 2019) – testová batéria, ktorá obsahuje najdôležitejšie a diagnosticky najcitlivejšie testy včasnej gramotnosti. Testy sú zamerané na diagnostiku týchto schopností: znalosť písmen, fonematické uvedomovanie, rýchle menovanie, čítanie a pravopisné schopnosti.

5.3. Neštandardizované metódy na individuálne posúdenie písania a pravopisu

Odpis – úloha zameraná na realizáciu odpisu písaného textu, zodpovedajúceho ročníku žiaka. **Prepis** – úloha zameraná na realizáciu odpisu tlačeného textu, zodpovedajúceho ročníku žiaka. **Analýza písomných prác žiaka** – kvalitatívne zhodnotenie úpravy, chýb, množstva, čitateľnosti.

V slohových prácach aj úroveň prejavu a schopnosti žiaka prečítať vlastný písaný text.

Analýza kresby a výtvarných prác žiaka – kvalitatívne zhodnotenie pre celistvosť posúdenia jemnej motoriky a manuálnych zručností.

Analýza vzťahu k písaniu – kvalitatívne zhodnotenie vzťahu žiaka k písaniu vo vzťahu k neformálnemu písaniu žiaka z vlastnej iniciatívy a porovnanie postoja k školským povinnostiam, ktoré vyžadujú písanie.

6. Diferenciálna diagnostika

Diagnostika písania a pravopisu sa vykonáva s cieľom posúdenia úrovne grafických a ortografických spôsobilostí u väčšiny žiakov, nielen pri podozrení na vývinové poruchy učenia.

Pri jej posudzovaní u žiakov so zdravotným znevýhodnením alebo pochádzajúcich zo sociálne znevýhodneného prostredia je potrebné, aby boli zohľadnené špecifiká vyplývajúce z týchto skutočností.

Základom pri posudzovaní písania a pravopisu u mladších žiakov je zhodnotenie motorického spracovania (úchop, sed, tlak, dodržiavanie riadkovania, plynulosť) a dôkladná analýza gramatických chýb (jazykové, príp. senzorycké faktory) na nastavenie cielenej individuálnej reedukácie pri zistení nedostatkov alebo poruchy, ako aj vhodných opatrení smerom k edukačnému procesu (nadobudnutiu funkčnej gramotnosti).

Základom pri posudzovaní písania a pravopisu u starších žiakov je zhodnotenie jeho funkčnosti – miery praktického využitia v nadobúdaní akademickej gramotnosti a v praktickom živote. V prípade zistenia poruchy je toto zameranie podkladom na návrh kompenzačných pomôcok a prostriedkov.

Olinghouse (2009) vymenúva šesť rôznych zložiek písomného prejavu, pri ktorých môžu žiaci čeliť problémom. Je vhodné na ne reagovať zmysluplnou intervenciou. Na prvom mieste stoja ťažkosti grafomotorického rázu a nedostatky v gramaticky správnom zápise slov. Každý z uvedených prejavov pramení z iného zdroja.

Grafomotorika je záležitosťou jemnej motoriky, vizuomotorickej koordinácie, ako aj ďalších technických zložiek písania (rolu môže napríklad zohrávať horšia orientácia na ploche papiera a v priestore, ako aj neadekvátne zrakové vnímanie). Nesprávny zápis slov a nesprávna aplikácia gramatiky môžu prameniť z oslabeného fonematického uvedomovania a nedostatočného tréningu, nedostatku príležitostí na nácvik a kontakt s jazykom, v ktorom žiak píše. Ďalšie štyri uvedené zdroje problémov súvisia s komplexnejšími vyjadrovacími ťažkosťami.

Pri diagnostike s cieľom zistenia prítomnosti vývinovej poruchy sú odporúčané nasledovné kritériá.

Odporúčané diagnostické kritériá pre dysgrafiú:

- vylúčenie mentálneho alebo senzorického postihnutia, alebo inej poruchy prejavujúcej sa ťažkosťami v písaní (napr. poruchy motoriky, zrakového oslabenia a pod.),
- vylúčenie normálnej variability školského výkonu – ťažkosťí krátkodobého charakteru,
- špecifický a výrazne zhoršený vývin schopnosti písania v oblasti grafickej podoby písma, tempa písania a námahy pri písaní (problémy pri osvojovaní tvarov jednotlivých písmen, ich spájania do slov, tvarové a zvukové zámeny grafém, zrkadlové zámeny a vynechávanie písmen v slovách, písmo je neúmerne, línia výrazne kostrbatá, sklon rozvrátený, vyskytuje sa nedodržiavanie hraníc slov a viet, chýbajú dĺžne a mäkkene, častým javom je aj neprimerane pomalé tempo pri písaní...),
- ťažkosti v písaní pretrvávajúce od začiatku školskej dochádzky, pričom žiakovi boli poskytované primerané podmienky na jeho rozvoj a osvojovanie písma.

Odporúčané diagnostické kritériá pre dysortografiú:

- vylúčenie mentálneho alebo senzorického postihnutia, alebo inej poruchy prejavujúcej sa ťažkosťami v písaní (napr. porúch motoriky),
- vylúčenie normálnej variability školského výkonu – ťažkosťí krátkodobého charakteru,
- výrazné zaostávanie v spôsobilosti aplikovať teórie pravopisu a gramatiky v porovnaní s vekovou normou, potvrdené niektorým z vyššie uvedených testov zodpovedajúcich ročníku žiaka,
- pretrvávajúce problémy minimálne 6 mesiacov napriek zdokumentovaným pedagogickým opatreniam na strane učiteľa a rodiny, s vylúčením vplyvu vážnych a zásadných zmien v živote žiaka na jeho vzdelávanie v danom čase,
- ťažkosti v písaní pretrvávajúce od začiatku školskej dochádzky.

7. Ďalší postup

Od miery funkčného využitia písma a pravopisu závisia konkrétne odporúčania v následnej odbornej starostlivosti. Kvalitatívnou a kvantitatívnou analýzou výsledkov získaných testov a ostatných metód je možné zistiť aktuálny stav grafických a ortografických kompetencií žiaka a navrhnúť odporúčania vzhľadom na:

- edukačné prostredie – úprava prístupu, foriem, metód edukácie a hodnotenia v nadväznosti na funkčné využitie písma, návrh kompenzačných pomôcok;
- rozvoj schopností žiaka a kompenzácie nedostatkov – zaradenie do reedukácie, vypracovanie individuálneho programu a jeho realizácia;
- jednotné a multidisciplinárne pôsobenie – poradenstvo a konzultácie pre rodičov, stanovenie rozsahu multidisciplinárnej spolupráce a jednotlivých úloh, konziliárne zhodnotenie postupov.

Všeobecná rovina:

- V prípade potvrdenia špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb vyplývajúcich z poruchy písania a pravopisu odporučiť vhodnú formu vzdelávania.
- Vypracovať IVP.
- Spolupracovať so školským špeciálnym pedagógom/asistentom učiteľa na hlavných vyučovacích predmetoch.
- Korekciu zamerať na rozvoj a stimuláciu oslabených čiastkových funkcií a výkonov.
- Poskytovať zadanie úloh aj v inej ako písomnej podobe.
- Overovať mieru porozumenia zadanej úlohy, podľa potreby deliť úlohu na jednotlivé kroky.
- Uprednostňovať tú formu skúšania, ktorá je pre dieťa výhodnejšia a predstavuje východisko pri hodnotení jeho učebných výsledkov.
- Vzhľadom na preukázané ťažkosti odporúčať testy s možnosťou krátkych odpovedí.
- Preferovať ústnu formu skúšania.
- Vyhýbať sa časovo limitovaným úlohám (päťminútovkám). Je potrebné dieťaťu ponechať dostatok času na vypracovanie úlohy aj následné skontrolovanie výkonu.
- V prípade potreby doskúšať ústne.
- Spolupráca so školským podporným tímom, resp. ďalšími OZ, PZ.
- Spolupráca so zákonnými zástupcami žiaka.

Ukážka konkrétnych metodických odporúčení využívaných v oblasti jazykových predmetov:

- Odporučiť žiakovi dlhší čas na kontrolu napísaného textu.
- Kombinovať diktáty s doplňovačkami, sledovať kvalitu a kvantitu chýb.
- Hodnotiť gramatiku aj grafický prejav s úpravami.
- Pri slohových prácach nehodnotiť pravopis, ale len štylistiku a obsahovú stránku.
- V hodnotení písomného prejavu nezapočítavať fonologické chyby (absentujúca diakritika, zámena zvukovo podobných hlások, nesprávne hranice slov).
- Pred klasickým diktátom uprednostňovať doplňovací diktát, gramatické pravidlá skúšať aj ústne.
- Oceniť snahu o zvládnutie a aplikáciu pravopisných pravidiel, aj keď výsledok nebude tomuto úsiliu adekvátny.
- V cudzom jazyku sa sústrediť viac na rozvoj konverzačných schopností, na rozvoj slovnej zásoby a slovných spojení – využívať konkrétne modelové situácie, názorné pomôcky.
- Pozitívne hodnotiť aj fonetický zápis slov v cudzom jazyku.

Odborný zamestnanec sa na základe výsledkov diagnostiky vyjadří na účel poskytnutia podporného opatrenia. Vyjadří sa, ktoré podporné opatrenia pomôžu dieťaťu/žiakovi prekonať prekážky vo vzdelávaní a tým sa plnohodnotne zapájať do výchovy a vzdelávania a rozvíjať svoje vedomosti, zručnosti a schopnosti. Vo vyjadrení na účel poskytnutia podporného opatrenia určí aj potrebný rozsah podporného opatrenia. Katalóg podporných opatrení špecifikuje podporné opatrenia vo výchove a vzdelávaní podľa § 145a školského zákona.

8. Zoznam použitej literatúry

Jazyk a komunikácia. Metodická príručka k vzdelávacej oblasti Štátneho vzdelávacieho programu pre predprimárne vzdelávanie v materských školách. Bratislava: ŠPÚ, 2016. ISBN 978-80-8118-175-7.

MIKULAJOVÁ, M. a kol. 2012. Čítanie, písanie a dyslexia s testami a normami. Bratislava: Slovenská asociácia logopédov, 2012. 295 s. ISBN 978-80-89113-94-1.

NOVÁK, J. 2012. T-239 Diagnostika špecifických porúch učenia. Preklad a adaptácia POŽÁR, L. Bratislava: Psychodiagnostika, 2012.

ZÁPOTOČNÁ, O. - PETROVÁ, Z. 2016. Jazyk a komunikácia. Bratislava: ŠPÚ, 2016 ISBN 978-80-8118-175-7.